

Chưởng Thái giám Mai Văn Hoan: Từ trọng thần triều đình đến cư sĩ hộ pháp

ISSN: 2734-9195 14:23 30/08/2026

Trên cương vị một vị quan, ông đã tận trung với nước, lèo lái con thuyền kinh tế Đàng Trong hưng thịnh; trên cương vị một người con Phật, ông tận hiếu với Tổ thầy, dùng cả cuộc đời làm viên gạch lót đường cho sự phát triển của dòng thiền thuần Việt.

Trong dòng chảy thăng trầm của **Phật giáo Đàng Trong** thế kỷ XVIII, bên cạnh sự chứng ngộ của các bậc cao tăng thạch đức, không thể không nhắc đến vai trò hộ pháp của các bậc vương tôn công tử, đại thần triều đình.

Chưởng Thái giám Mai Văn Hoan - Cư sĩ Tế Ý là một mẫu hình tiêu biểu như thế. Xuất thân là một trọng thần nắm giữ huyết mạch kinh tế của quốc gia dưới thời chúa Nguyễn, ông đồng thời là người đệ tử tại gia xuất sắc của Tổ sư Liễu Quán, người đã dùng cả tài lực và tâm lực của mình để kiến tạo nên diện mạo bề thế cho Tổ đình Thuyền Tôn, kiến tạo sự hưng thịnh của một dòng thiền nội sinh.

1. Trọng thần thân tín chốn cung đình Đàng Trong

Lịch sử vùng đất Thuận Quảng thế kỷ XVIII ghi nhận Mai Văn Hoan là một trong những hoạn quan có tầm ảnh hưởng sâu rộng nhất dưới thời chúa Ninh vương Nguyễn Phúc Chú và Võ vương Nguyễn Phúc Khoát. Theo các minh văn khắc trên bia mộ cổ, ông sinh năm Kỷ Ty (1689), nguyên quán tại xã An Xá, viên tử Tân Lập, huyện Duy Xuyên, phủ Thăng Hoa, xứ Quảng Nam (nay thuộc Thành phố Đà Nẵng).

Năm Ất Dậu (1705), khi vừa tròn 16 tuổi, nhờ tư chất thông minh và sự mẫn tiệp, ông được tuyển chọn vào làm Nội giám tại phủ chúa Nguyễn.

Bằng lòng trung thành và năng lực xuất sắc của mình, con đường hoạn lộ của ông thăng tiến không ngừng. Đến năm Ất Ty (1725), ông được bổ nhiệm giữ chức Thái giám Chánh đội trưởng.

Năm Mậu Ngọ (1738), ông chính thức được trao chức Chương Thái giám kiêm Cai đội, quản lý toàn bộ hệ thống nội giám nội cung và nắm giữ binh quyền quân võ.

Với những công lao nổi bật, triều đình đã ban phong cho ông tước hiệu Đoán Tài hầu và khi qua đời được truy phong danh hiệu tôn kính là Đoán Quận công (Đô thống).

Đặc biệt, sử liệu cổ Phủ biên tạp lục của nhà bác học Lê Quý Đôn đã làm sáng tỏ một vai trò cốt tử của Mai Văn Hoan: trọng thần Tri chư quốc Tào vụ. Đây là chức vụ tối cao quản lý toàn bộ hệ thống tàu buôn nước ngoài đến thông thương, điều hành chính sách thuế dịch đại dương và kiểm soát ngân sách vàng bạc của vương triều.

Sống giữa chốn lưa là nhung gấm và nắm giữ huyết mạch kinh tế của cả một vùng lãnh thổ hưng thịnh, Mai Văn Hoan lại chọn cho mình một lối sống trung hậu, hiền lành, được người đương thời ví như "*chén rượu nồng*" ấm áp, tạo tiền đề cho một bước ngoặt tâm linh to lớn ở nửa sau cuộc đời.

Lăng "Ông Phèn" là ngôi mộ của Chương Thái giám Mai Văn Hoan (Phường An Tây, Huế). Ảnh: nguoihanoi.vn

2. Tấm lòng hộ pháp với Thiền phái Liễu Quán

Khi Thiền sư Liễu Quán đem ngọn đèn chính pháp thắp sáng miền Trung, tạo nên một làn sóng quy hướng mạnh mẽ từ dân gian đến cung đình, Chương Thái giám Mai Văn Hoan đã tìm thấy bến đỗ của tâm hồn. Ông đánh lễ cầu pháp với Tổ sư Liễu Quán, được ban pháp danh Tế Ý, chính thức trở thành đệ tử tại gia thuộc thế hệ truyền thừa thứ hai của Thiền phái Liễu Quán. Sự quy y của vị đại

thần đầu triều không dừng lại ở đức tin lý thuyết mà chuyển hóa thành những hành động hộ pháp lưu danh thiên cổ.

Ban đầu, vào năm 1708, chùa Thuyền Tôn chỉ là một thảo am bằng tre lá nhỏ bé khuất sau núi Thiên Thai, là nơi Tổ sư Liễu Quán độc cư tịnh tu. Sau khi Tổ sư viên tịch (1742), ngôi thảo am dần xuống cấp.

Đứng trước cảnh hoang tàn của chốn tổ, cư sĩ Tế Ý đã phát đại nguyện hưng công. Vào hai năm 1746 - 1747, ông tự mình cúng dường phần lớn tài lực, đồng thời kêu gọi, tổ chức các tín đồ, thiện nam tín nữ vùng Thuận Hóa và Quảng Nam cùng chung tay đại trùng tu. Từ một am tranh vách đất, chùa Thuyền Tôn đã trở thành một ngôi đại tự bề thế, là trung tâm truyền giáo và đào tạo tăng tài lớn nhất Đàng Trong thời bấy giờ.

Minh chứng hùng hồn nhất cho tấm lòng thành kính dâng lên Tam Bảo của cư sĩ Tế Ý chính là sự kiện đúc chiếc Đại hồng chung vào năm Cảnh Hưng thứ 8 (1747). Quả chuông nặng 855 cân, âm thanh vang vọng khắp vùng núi non bộ, trên thân chuông khắc dòng chữ ghi nhận công đức tiến cúng của Đô thống Mai Văn Hoan.

Tiếng chuông Thuyền Tôn từ đó không chỉ thức tỉnh trần gian mà còn là biểu tượng cho sự đồng hành gắn kết giữa thế quyền trung nghĩa và giáo quyền từ bi.

Tấm bia trên phần mộ của Chưởng Thái giám Mai Văn Hoan. Ảnh: nguoihanoi.vn

3. Những giá trị di sản lưu dấu hậu thế

Hơn hai thế kỷ rưỡi đã trôi qua kể từ ngày cư sĩ Tế Ý tạ thế (năm Ất Hợi - 1755), những di sản ông để lại vẫn vẹn nguyên giá trị lịch sử và tâm linh, được bảo tồn qua hệ thống văn bia và kiến trúc độc đáo tại Thừa Thiên Huế.

Giá trị sử liệu về ông hiện được lưu giữ sống động qua hai tấm văn bia mang tính chất đối thoại lịch sử. Tấm văn bia thứ nhất dựng năm 1758 (Cảnh Hưng thứ 19) đặt tại tháp mộ cá nhân bên đường Thiên Thai (Thành phố Huế), được chế tác từ đá gan gà cổ kính.

Đây là văn bản khắc họa trọn vẹn chân dung con người ông, ca ngợi một đời "*thờ Chúa hết dạ trung thành, chọn bạn một lòng đại nghĩa*". Tấm văn bia thứ hai là bia tự đặt trang trọng bên trong Tổ đình Thuyền Tôn. Ở đây, tư cách "*Đại hộ pháp ngoại hộ*" của ông được sơn môn vinh danh như một vị công thần có công sinh thành ra diện mạo thứ hai của ngôi đại tự.

Đặc biệt, ngôi mộ cổ của ông - thường được dân gian gọi kính cẩn là "*Lăng Ông Phèn*" - có kiến trúc hoa sen lục giác bốn cấp vô cùng quý hiếm thời chúa Nguyễn.

Việc ngôi mộ nằm biệt lập, cận kề bên tháp mộ của bốn sư - Tổ sư Liễu Quán thể hiện một tâm nguyện tâm linh sâu sắc: nguyện làm người bảo vệ, hộ trì cho tháp Tổ ngàn năm, đồng thời khẳng định tình thầy trò vượt thoát khỏi sinh tử đại sự.

Ngày nay, tại nhà hậu Tổ của Tổ đình Thuyền Tôn, bài vị của cư sĩ Tế Ý - Mai Văn Hoan luôn được thiết trí khói hương phụng thờ trang nghiêm.

Vào mỗi dịp húy kỵ, tăng chúng và Phật tử lại cùng nhau thắp nén tâm hương tưởng niệm, soi kính tấm gương của một bậc cư sĩ đại hộ pháp, người đã dâng hiến trọn vẹn vinh hoa chốn cung đình để phụng sự cho sự trường tồn của mạch đạo nước nhà.

4. Lời kết

Cuộc đời và hành trạng của **Chưởng Thái giám Mai Văn Hoan** - cư sĩ Tế Ý là minh chứng rực rỡ cho tinh thần "*Phật giáo đồng hành cùng dân tộc*". Trên cương vị một vị quan, ông đã tận trung với nước, lèo lái con thuyền kinh tế Đàng Trong hưng thịnh; trên cương vị một người con Phật, ông tận hiếu với Tổ thầy, dùng cả cuộc đời làm viên gạch lót đường cho sự phát triển của dòng thiền thuần Việt. Di sản văn hóa, văn bia và kiến trúc tháp mộ của ông hôm nay không chỉ là báu vật của một ngôi chùa, mà đã trở thành tài sản tinh thần vô giá của Phật giáo Việt Nam qua các thời kỳ.

Tài liệu tham khảo:

1. Lê Quý Đôn, Phủ biên tạp lục, Bản dịch của Viện Sử học, Nxb Văn hóa - Thông tin, Hà Nội - 2007.
2. Quốc sử quán triều Nguyễn, Đại Nam nhất thống chí, Tập 1, Nxb Thuận Hóa, Huế - 2006.
3. Văn bia tháp mộ Chương Thái giám Mai Văn Hoan - cư sĩ Tế Ý.
4. Thiên Thai Thiền Tôn Tự bi ký (Bia ghi sự lược Tổ đình Thuyền Tôn).
5. Liễu Quán - Tổ đình Thuyền Tôn: Tự sở, truyền thừa và di sản tư liệu, Kỷ yếu hội thảo khoa học, Nxb Thuận Hóa, Huế - 2024.

Tác giả: **Đặng Việt Thủy**